

היום נלמד בעזרת ה':

מנחות דף קא

ובעל מום היכא איקרי טמא? מניין שלקרבן בעל מום קוראת התורה "טמא"?

דתניא וכו': נאמר "ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' ... והעריך הכהן אותה ... כערכך הכהן כן יהיה" דהיינו פודים בהמת קרבן טמאה. הברייתא מבארת שהפסוק מדבר על בהמות בעלי מומין שניתן לפדותם ולא על בהמה טמאה. שואלת הברייתא: אתה אומר בבעלי מומין שנפדו, או אינו אלא בבהמה טמאה ממש? ומשיבה: כשהוא אומר "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" הרי בהמה טמאה אמורה. הא מה אני מקיים "ואם כל בהמה טמאה"? בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר: דהיינו יש פסוק אחר המדבר על מקדיש בהמה טמאה שפודים אותה. ואם כן הפסוק שלנו מדבר על בהמה טהורה שיש בה מום.

הברייתא ממשיכה: יכול יפדו על מום עובר? אולי אפילו אם יש לבהמה הטהורה מום שעתיד להתרפאות, אפשר לפדות אותה? ומשיבה: תלמוד לומר "אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה'" מי שאינה קריבה לה' כל עיקר, יצתה זו שאינה קריבה היום וקריבה למחר: מכיון שאפשר להקריב אותה לאחר שיתרפא המום שלה, הפסוק לא מדבר עליה.

שמואל אמר שמנחות ונסכים שהוקדשו אבל לא נתקדשו בכלי שרת, יכולים לפדותו אפילו אם הם טהורים.

מותיב רב הונא בר מנוח - העופות והעצים והלכונה: שהוקדשו, ואחר כך נטמאו. וכן כלי שרת שהוקדש (ועדיין לא השתמשו בו) ונטמא, אין לו פדיון. כי לא נאמר פדיון אלא בקרבן בהמה.

בשלמא עופות וכו': מובן מדוע עופות שנטמאו אין להם פדיון, בגלל שהם קדושים בקדושת הגוף, ודבר שקדוש בקדושת הגוף אין לו פדיון, חוץ מקרבן בהמה. אבל לא מובן מדוע עצים ולכונה וכלי שרת שהוקדשו ונטמאו אין להם פדיון? והרי הם

קדושים רק בקדושת 'בדק הבית' ולא בקדושת הגוף. אלא בהכרח משום שקודשים טהורים לא נפדים (כגון מנחות ונסכים וכלי שרת טהורים).

והני נמי וכו': ואמנם כאן כברייאתא המנחות והנסכים והכלי שרת כן נטמאו, אך בכל אופן הם נחשבים כטהורים. וזאת משום שהעצים והלבונה, הם לא 'אוכל', ורק 'חיבת הקודש' משווה להם דין 'אוכל'. דהיינו המעלה של הקרבתם למזבח (לאש המערכה) מחשיבה אותם לאוכל והם מקבלים טומאה. אמנם כל עוד הם לא חתוכים לחתיכות הראויות ל'גזירי עצים', הם לא ראויים למזבח, וממילא הם גם לא נעשים מוכשרים לקבל טומאה. ואם כן הם טהורים.

וכן הלבונה, כל עוד שהיא לא התקדשה בכלי שרת היא לא ראוייה למזבח, וממילא אינה מקבל טומאה. וכלי שרת נחשבים לטהורים, בגלל שהטומאה שלהם אינה עולמית כי יש להם טהרה במקווה.

סיכום הקושיא - מהברייאתא מוכח שלמנחות ונסכים טהורים אין פדיון! שלא כדברי שמואל.

דחיייה: לא, לעולם אימא לך טהורין בעלמא נפדין, והני משום דלא שכיחי הוא: באמת מנחות ונסכים טהורים מותר לפדותם. והסיבה שעצים ולבונה וכלי שרת לא נפדים, מגזירת חכמים. בגלל שהם דברים שאינם מצויים, חששו חכמים שלא ימצאו הגזברים עצים ולבונה וכלי שרת אחרים במקומם לצורך בית המקדש.

קושיא: בשלמא לבונה וכלי שרת לא שכיחי, אלא עצים מישכח שכיחי: אמנם לבונה היא דבר שאינו מצוי, וכן כלי שרת. אבל עצים הם דבר מצוי! **תירוץ: עצים נמי, כיון דאמר מר 'כל עץ שנמצא בו תולעת פסול לגבי מזבח', הילכך לא שכיחי:** בגלל שעץ שנמצא בו תולעת פסול לעלות למזבח, עצים הכשרים למזבח אינם דבר מצוי.

*

אמר רב פפא: אם שמואל היה שומע את הברייאתא הבאה (המתפיס תמימים וכו') הוא היה חוזר בו.

המתפיס תמימים לבדק הבית אין פודין אותן אלא למזבח, שכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם. ואע"ג דקדושת דמים נינהו אין נפדין הואיל וטהורים

א: המקדיש בהמה 'תמימה' שאין בה מום לצורך בדיק הבית, היא מתקדשת בקדושת דמים בלבד. ואע"פ שהיא לא קדושה בקדושת הגוף, אי אפשר לפדות אותה סתם, אלא הגזבר של הקדש מוכר אותה למי שצריך קרבן, והכסף הולך לבדק הבית. משום שכל דבר הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח.

ואם כן הוא הדין למקדיש נסכים ומנחות, למרות שהם קדושים רק בקדושת דמים ולא בקדושת הגוף, אי אפשר לפדות אותם ולהוציאם לחולין, מכיון שהם ראויים למזבח.

דחיה: ולא היא! שמיעא ליה ולא הדר ביה. לאו אמרת וכו': אין זה נכון, כי שמואל שמע את הברייתא הזו ובכל אופן הוא לא חזר בו! והטעם, כי האם לא אמרת מקודם שהסיבה שעצים ולבונה אינם נפדים משום שהם דבר שאינו מצוי? ואם כן גם בהמה תמימה היא דבר שאינו מצוי, כי אפילו מום 'בדוקין שבעין' פוסל את הבהמה מלהיות קרבן. ולכן גזרו רבנן שלא יפדו את התמימים ויוציאו אותם לחולין, אלא ימכרו אותם למי שצריך קרבן.

דעות נוספות בענין דבריו של שמואל

רב כהנא אמר: רב כהנא חולק על שמואל וסובר שרק מנחות ונסכים טמאים נפדין, אבל לא טהורים. (זו גזירת חכמים, משום שהם דברים הראויים למזבח. (חזו"א)). וכן אמר רב אושעיא.

איכא דאמרי: יש אומרים אחרת בדעת רבי אושעיא. שהוא סובר אפי' טהורין נפדין (כשמואל).

רבי אלעזר אומר: זו דעה שלישית המחלקת בין כל המנחות והנסכים למנחת חוטא. כל המנחות והנסכים רק טמאין נפדין ולא טהורין, אבל מנחת חוטא נפדית אפילו טהורה, כי כך אמרה התורה.

ביאור הדבר. יש חטאים שמביאים עליהם 'קרבן עולה יורד' - כלומר עשיר מביא חטאת בהמה (כשבה או שעירה), עני מביא חטאת העוף (שתי תורים או שני בני יונה לעולה וחטאת), ומי שהוא דל ביותר ('דלי דלות') מביא מנחה. מנחה זו נקראת 'מנחת חוטא'.

בעשיר ובעני אמרה התורה "וכיפר עליו הכהן מחטאתו", ואילו בדל אמרה התורה "וכיפר עליו הכהן על חטאתו". התורה באה ללמד שאם עשיר חטא והפריש כסף לקרבן ובכיתיים נעשה עני, הוא יכול לקחת רק מקצת מהכסף שהפריש ולקנות איתו קרבן של עני, ושאר הכסף יוצא לחולין. את זה לומדים מהמילה "מחטאתו" מקצת מהחטאת כלומר מקצת מהכסף שהופרש לצורך החטאת.

ואילו אם הוא היה דל כשחטא והפריש קמח לצורך 'מנחת חוטא', ובכיתיים נעשה עשיר, הוא פודה את הקמח ומוסיף "על חטאתו" כלומר על הכסף שמקבל מפדיון מנחת חוטא שלו, מוסיף עוד כסף וקונה בהמה הראויה לקרבן עשיר.

אם כן, התורה אומרת שבאופן מיוחד אפשר לפדות מנחת חוטא למרות שהיא טהורה.

*

אמר רבי אושעיא: שמעתי שאם אדם פיגל במנחה, לדעת רבי שמעון שאמר לקמן שכל האסור בהנאה אינו מטמא טומאת אוכלין, אין המנחה מטמאה טומאת אוכלין. [טומאת אוכלין] שנאמרה כאן הכוונה שאם נגע במנחה דבר טמא אינה נטמאת, וכן אינה יכולה לטמא אוכל אחר הנוגע בה].

דָּתְנִיא דְתַנַּי: וכפי שלמדנו בתוספתא - הערלה, וכלאי הכרם, ושור הנסקל (- שנשחט לאחר שנגמר דינו לסקילה), ועגלה ערופה (- שנשחטה לאחר שהורידה לנחל), וצפורי מצורע (=ששחטן), ופטר חמור (- ששחטו לצורך אכילת גוי), ובשר שהתבשל בחלב, (כל הנ"ל הם איסורי הנאה), כולם מטמאים טומאת אוכלין. רבי שמעון אומר שכולם אין מטמאים טומאת אוכלין. ומודה רבי שמעון בכשר בחלב שמטמא טומאת אוכלין למרות שהוא אסור בהנאה, הואיל 'והיתה לו שעת הכושר', דהיינו שהיה זמן שהוא עדיין לא נאסר בהנאה ובאכילה גם לישראל, שהרי גם כאשר הניח את הבשר בתוך החלב אין כל אחד מהם אסור באכילה עד שיבשל אותם יחד, ולכן יש להם שם 'אוכל' ומטמאים טומאת אוכלין.

כעת רב אושעיא מבאר את טעמו של רבי שמעון:

ואמר רב אסי אמר רבי יוחנן: טעמו דרבי שמעון הוא משום שנאמר "מִכָּל הָאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו מִיַּם יִטְמָא", אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים נקרא

'אוכל' ומטמא טומאת אוכלין, אבל אוכל שאתה לא יכול להאכילו אפילו לגויים כיון שהוא אסור בהנאה אינו נקרא 'אוכל' ואינו מטמא טומאת אוכלין.

ממשיך רב אושעיא לבאר:

והא פיגל במנחה נמי אוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים הוא: וגם מי שפיגל במנחה הרי המנחה נפסלה ואי אפשר להאכילה לאחרים אלא חייבים לשרוף אותה, וא"כ אינה 'אוכל', ולכן לדעת רבי שמעון אינה מטמאה טומאת אוכלין.

קושיא: אי הכי בשר בחלב נמי תיפוק ליה, דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא: אם אכן טעמו של ר"ש הוא שדבר שאתה יכול להאכילו לאחרים נקרא 'אוכל' ומטמא טומאת אוכלין, א"כ שבשר שהתבשל בחלב יטמא טומאת אוכלין לר"ש, שהרי מותר להאכילו לגויים!

דתניא: שהרי למדנו בכרייתא - רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון, בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה, שנאמר לגבי איסור בשר בחלב "כִּי עִם קִדּוּשׁ אֲתָה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תִבְשַׁל גְּדֵי בְּחֵלֶב אִמּוֹ", ולגבי בשר טריפה נאמר "וְאִנְשֵׁי קִדְשׁ תִּהְיוּ לִי וְבָשָׂר בְּשֻׂדָּה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְכֹלֵב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ", ולומדים שכשם שבשר טריפה אסור באכילה ומותר בהנאה (= שהרי הפסוק אומר "לְכֹלֵב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ"), כך בשר בחלב אסור באכילה ומותר בהנאה. ע"כ הכרייתא.

נמצא שלדעת ר"ש בשר בחלב מותר בהנאה, וא"כ קשה מדוע הוא אמר שבשר בחלב אינו מטמא טומאת אוכלין?

תירוץ: חדא ועוד קאמר, חדא דאוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא, ועוד לדידיה נמי היתה לו שעת הכושר: באמת ר"ש סובר שבשר בחלב מותר בהנאה, ובנוסף 'היתה לו שעת הכושר' לישראל (= שהיה זמן שהוא עדיין לא נאסר באכילה, וכפי שהתבאר למעלה), ולכן הוא מטמא טומאת אוכלין, אבל שאר הדברים שנאמרו שם בכרייתא (= ערלה כלאי הכרם שור הנסקל וכו') לא היתה להם מעולם 'שעת הכושר', שמעולם לא היו מותרים באכילה (= גם שור הנסקל ועגלה ערופה וציפורי מצורע לא היו מותרים באכילה בעודם בחיים לפני שנשחטו, ולאחר שנשחטו הם כבר איסורי הנאה) ולכן אינם מטמאים טומאת אוכלין.

חוזרים לדברי רבי אושעיא שאמר שמעתי שאם אדם פיגל במנחה, לדעת רבי שמעון אין המנחה מטמאה טומאת אוכלין:

קושיא: מיתבי: למדנו בכרייתא - רבי שמעון אומר, יש 'נותר' שמטמא טומאת אוכלים, ויש שלא. כיצד? אם הבשר של הקרבן לן לפני שנזרק הדם שלו, אינו מטמא טומאת אוכלין, משום שתמיד הוא היה אסור באכילה ואם כן לא היתה לו 'שעת הכושר' לקבל טומאה, אבל אם הבשר לן אחרי שנזרק הדם הרי הוא מטמא טומאת אוכלין, משום שהוא כבר היה ראוי לאכילה לאחר שנזרק הדם והיתה לו 'שעת הכושר' לקבל טומאה קודם שנפסל בלינה.

ממשיכה הברייתא: ופיגול וכו': ואם פיגל בקרבן, בין בקדשי קדשים ובין בקדשים קלים אינו מטמא טומאת אוכלין, אבל אם פיגל במנחה הרי היא מטמאה טומאת אוכלין.

נמצא שלדעת ר"ש אם פיגל במנחה הרי היא מטמאה טומאת אוכלין, וזה שלא דברי רבי אושעיא!

תירוץ: לא קשיא: הברייתא עוסקת במקרה שהיתה למנחה 'שעת הכושר', כלומר שלפני שהיא הוקדשה היא היתה מותרת בהנאה, ולכן היא נקראת 'אוכל' ומטמאה טומאת אוכלין, ואילו רבי אושעיא דיבר במקרה שלא היתה למנחה שעת הכושר מעולם, וזה במקרה שהבעלים הקדיש את התבואה כשהיתה עדיין מחוברת לקרקע, ואז היא עדיין לא היתה 'אוכל', וא"כ מעולם לא היתה לה 'שעת הכושר' שהרי מעולם לא היתה ראויה לאכילה ולכן אינה מטמאה טומאת אוכלין.

קושיא: וליפרקינהו: והרי הבעלים יכול לפדות את המנחה לפני שמקדשים אותה בכלי שרת, ואז היא מותרת באכילה, ונמצא שהיתה לה 'שעת הכושר'!

הניחא להך לישנא דאמר רבי אושעיא טמאין נפדין, טהורין אין נפדין, שפיר: אמנם ללשון הראשונה בדברי רבי אושעיא (לעיל בעמ' הקודם) שקדשים טהורים לא נפדים, לא קשה, לפי שהבעלים לא יכול לפדות את המנחה שהוקדשה בהיותה מחוברת לקרקע.

אלא להך לישנא דאמר אפילו טהורין נפדין, לפרקינהו: אבל ללשון השניה בדברי רבי אושעיא שגם קדשים טהורים נפדים קשה שהרי הבעלים יכול לפדות את

המנחה לפני שמקדשים אותה בכלי שרת, ואז היא מותרת באכילה, ונמצא שהיתה לה 'שעת הכושר'!

תירוץ: השתא מיהא לא פריק: בסופו של דבר הרי כעת הוא לא פדה אותה, ולכן היא נחשבת שלא היתה לה שעת הכושר.

קושיא: וכיון דאי בעי פריק ליה: והרי כיון שהוא יכול לפדותה אם ירצה, זה נחשב לדעת ר"ש כאילו שיש לה 'שעת הכושר', שהרי רבי שמעון סובר ש'כל העומד לפדות כפדוי דמי', וא"כ אנו מחשיבים את המנחה כאילו נפדתה ונמצא שהיתה לה שעת הכושר.

דתניא: וכפי שלמדנו בתוספתא - פרה אדומה שנשחטה, אפילו שבשרה אסור בהנאה, מודה ר"ש שהיא מקבלת טומאת אוכלין לפי שהיתה לה 'שעת הכושר'. **ואמר ריש לקיש** לבאר איזה שעת הכושר היתה לה - שהיה אומר ר"ש פרה אדומה נפדית על המערכה שלה (= שם היו שוחטים ושורפים אותה) אפילו אם נשחטה כתיקונה, נמצא שלדעת ר"ש אפילו שלא פדה אותה זה נחשב שיש לה 'שעת הכושר' כיון שיכול לפדותה! וכמו כן נאמר לגבי מנחה שכיון שיכול לפדותה הרי היא כאילו נפדתה ונמצא שהיתה לה שעת הכושר!

תירוץ: הכי השתא: אין לְדָמוֹת פרה אדומה למנחה, לפי שפרה עומדת לפדייה, שאם מצא פרה אחרת נאה יותר מצוה לפדותה, ולכן היא נחשבת שיש לה שעת הכושר, אבל מנחה אין שום מצוה לפדותה.

קושיא: הא לן לפני זריקה: כלומר איך אפשר לומר שלדעת ר"ש קרבן שראוי לפדותו הרי הוא נחשב שיש לו 'שעת הכושר' ומטמא טומאת אוכלין, והרי קרבן שלן לפני זריקה, שלפני שנפסל היה מצוה לזרוק את הדם שלו, ואם היה רוצה היה יכול לזרוק את דמו ולהתירו באכילה, ובכל זאת אמרה הברייתא שאינו מטמא טומאת אוכלין, ואנו לא מחשיבים אותו משום כך כאילו היתה לו שעת הכושר.

תירוץ: הכא במאי עסקינן: באמת אילו היה יכול לזרוק את דמו הוא מטמא טומאת אוכלין, אבל הברייתא מדברת במקרה שלא היתה שהות ביום לזרוק את דמו, כגון ששחט סמוך לשקיעת החמה, וא"כ מעולם לא היתה לו שעת הכושר.

קושיא: אבל אם היתה לו שהות ביום לזרוק את דמו תאמר לפי תירוץ שאכן הוא מטמא טומאת אוכלין, ואם כן עד שהברייתא מחלקת בין נזרק הדם ללא נזרק הדם, שתחלק הברייתא בלן לפני זריקה עצמו, וכך היא תאמר - במה דברים אמורים שאינו מטמא טומאת אוכלים? כגון שלא היתה לו שהות ביום לזרוק את דמו, אבל אם היתה לו שהות ביום לזרוק את דמו הרי הוא מטמא טומאת אוכלין, כיון שהוא יכול לזרוק, וכל העומד לזרוק נחשב כזרוק.

תירוץ: הכי נמי קאמר: באמת כך כוונת הברייתא לחלק: 'לן קודם זריקה' הכוונה שאם לן לפני שדמו היה ראוי לזריקה כגון שנשחט סמוך לשקיעת החמה, אינו מטמא טומאת אוכלין. 'לן לאחר זריקה' הכוונה שאם לן לאחר שדמו היה ראוי לזריקה כגון שהיתה שהות ביום לזרוק את דמו, מטמא טומאת אוכלין.